

FÜGGELÉK.

Az egyházban kifejlett különböző irányokról s ezeket képviselő vallásfelekezetekről.

86. §. Péter és Pál apostol nézetkülönbsége.

A Jézus által hirdetett tanokat az ő követői nem egyformán fogták fel és tanították. E tekintetben a nézetkülönbség már az apostolok között megkezdődött. Különösen Péter és Pál apostolok eltértek egymástól abban is, hogy kiket vegyenek fel a keresztények közé s míg amaz azt állította, hogy az Isten országának tagjai csak zsidók vagy előbb zsidókká lett pogányok lehetnek, addig ez minden különbség nélkül hirdette az evangéliumot zsidónak és görögnek, szolgának és szabadosnak.

E nézetkülönbség kiegyenlítésére tartottak az apostolok többen Jeruzsálemben legelőször közös tanácskozást, melynek eredménye az lett, hogy kimondották, hogy a ker. egyházba a pogányok is közvetlen felvehetők. E tanácskozásban tehát a Pál apostol elve jutott diadalra a Péter apostoléval szemben s ennek lehet köszönni azt, hogy a ker. vallás kiemelkedett zsidó felekezeti jellegéből s ugyszólván világvallássá lett.

Pál apostol tette a Krisztusban való hitet is a ker. vallás központjává, miért később, midőn az egyházban a jó cselekedetektől való tanból valóságos üzletet csináltak s jelesen a katolikusok a hit mellőzésével a jó cselekedetekre fektettek minden súlyt, értvén ők a jó cselekedetek alatt az üres formaságokat, mint bőjt, poenitentia tartás, kiszabott

időkbeni imádkozás stb. Pál apostolt úgy tekintették, mint a protestánsok apostolát, ki leveleiben mindenütt a hitet hangsúlyozta és tartotta az üdv eszközének.

Más apróbb kérdésekben a többi apostolok között is voltak nézetkülönbségek; de ezek a keresztény vallás fejlődésére nézve nem bírtak oly átalakító erővel, mint az, a melyet Péter és Pál apostolok között jeleztünk.

87. §. A nyugoti és keleti egyház.

A mitől az egyház a különböző hitnézetekből származott viták következtében is mentve maradt, az első jelentékeny szakadást a hatalomvágy megtermette; mert a nyugoti és keleti egyház eredete első sorban a római és konstantinápolyi pátriárhák között kifejlett versengésben s amannak elsőbbségre jutásában keresendő.

A nyugoti egyház hivei, más néven római katolikusok és a keleti egyház hivei között levő főbb különbségek a következők:

1-ször. A róm. katolikusok szerint a szent lélek az Atyától és fiutól származik; a görög-keleti egyház szerint csak az Atyától.

2-szor: A róm. katolikusok az urvacsorát csak egy szin alatt szolgáltatják ki; ellenben a gör. keleti egyházban bort és kenyeret adnak az urvacscránál.

3-szor: A ki a nélkül hal meg, hogy büneiért teljes elégtételt szolgáltatott volna itt e földön, annak lelke a róm. kath. egyház szerint a tisztító tüzre vettetik, mielőtt a menyországba juthatna; a tisztító tüz kínjait azonban az egyház megrövidítheti kérés és könyörgés által; erre szolgálnak már a halottakért tartatni szokott misék; a gör. keleti egyház szerint ellenben a tisztító tüzről szóló tan téves; hanem igen is van egy közép állapot a meny és föld között, hol a bünös ember büneiért meg kell hogy lakoljon, mielőtt

Fonto
mint
Unitz

a meny örömeinek részese lehetne. A mise, alamiznaosztogatás s más hasonló jó cselekedetek már arra való, hogy az Isten általok könyörületre indíttassék, s így nem az egyház adja a bűnbocsánatot, hanem azt csak eszközli.

4-szer: A róm. katolikusok szerint Krisztus Péter apostolt a maga helyetteséül hagyta; következőleg Péter utódai, a kik szerintök a római püspökök, ugy tekintendők, mint az egyház fejei, a kiknek a keresztények ugyanazon engedelmességgel tartoznak, a mivel Krisztusnak; a gör. keleti egyház szerint az egyház feje maga a Krisztus, a püspökök mivel egyenlő ranguak.

5-ször: A róm. katolikusok szerint a papok nem nősülhetnek; a gör. keleti egyház csak a püspököknek tiltja a házasságot; ezeken kívül a papok meg nősülhetnek, de ezt felszenteltetésök előtt kell, hogy megtegyék, s csakis egyszer nősülhetnek.

6-szor: A róm. katolikusok szerint a bérnialást csak a püspökök hajthatják végre; a gör. keleti egyház szerint a sacramentumok közül csak a pap-szentelés van a püspökök kizárólagos jogául fenn-tartva.

A római pápa és a konstantinápolyi pátriarcha közötti surlódás korán, a ker. vallásnak a pogány vallás felébe kerülése és így uralkodó vallássá tételével azonnal megkezdődött; azonban a dolog teljes szakadásra csak a 11-dik évszázban 1053-ban került. Ekkor a kiegyezésre irányzott kísérletek a kétfél kölcsönös átkozódásával megszűntek s az újabb időben megújított kísérletek is eredménytelenül maradtak. Annyit azonban idő folytán mégis kivitt a római egyház, hogy a gör. keleti egyház hiveinek egy részével elismertette a pápa felsőségét, mi által maga a gör. keleti egyház is két részre szakadt. Az a rész, mely a pápa főnökségét elismerte, neveztetik ma görög katolikus egyháznak, másként egyesült vagy unitus egyháznak, a másik újabban felvette a görög-keleti egyház elnevezést. Régebben ezeket

nem egyesült hitűeknek vagy disunitusoknak nevezték. Egyébként a pápa főnökségét illető különbséget kivéve, a két egyház hívei egyéb hitelvekre nézve nem igen különböznek egymástól.

88. §. A katholicismus és protestantismus.

Minthogy a nyugoti és keleti egyház között létrejött szakadásnak főindoka a hatalomvágy volt, az magát a tant nem igen érdekelte. Pedig idő folytán a kereszténytan is nagyon elferdült s az egyházba számos visszaélés csuszott bé, melyek ellen hiába emeltek szót gyakran azok, a kik a tévedéseket észrevették s azoknak utját akarták állani; míg végre a protestantismussal egy új irány fejlett ki az egyházban, mely új ábrázatot adott a ker. egyháznak és abban a szabad vizsgálódás elvénél fogva a tant is lényeges reformokon vitte keresztül.

A katholicus egyház és protestáns egyház közötti főbb különbségeket ezekben foglalhatjuk össze:

1-ször: A katholicus egyház szerint az isteni kijelentés a bibliában és a szóhagyományokban foglaltatik, melyek részint a szent lélek befolyása alatt irattak, részint annak ellenőrzése mellett adattak tovább, mindkettőt magyarázni és értelmezni egyedül az egyháznak áll hatalmában, az egyház magyarázatát pedig a hívek minden ellenmondás nélkül tartoznak elfogadni.

A protestáns egyház elve szerint az isteni akarat kijelentése csupán a szent írásban foglaltatik, mely a szent lélek ihletése alatt származott ugyan, de annak értelmezéséből az egyház nem csinálhat magának kiváltságot, mert ez minden embernek jogában áll, sőt tulajdonképpen minden ember maga kell, hogy az írást vizsgálva, abból a keresztény vallást megismerje.

Kath. 24
2-szor: A katolikus egyház azt tanítja, hogy az első ember bünesetével az ember elvesztette ugyan az Isten kegyelmi ajándékait, mint az eredeti szentséget és halhatatlanságot, de nem romlott meg egészen s nem vesztette el teljesen szabad akaratát se, csak hogy ez meggyengült és hajlandóbb lesz a rosszra.

Prot. 21
A protestáns egyház ezzel szemben azt tanítja, hogy a büneset által az emberi természet teljesen megromlott, szabad akarata elveszett, ugyannyira, hogy már a jóra nem is alkalmas.

Kath. 22
3-szor: A bűn által Istennel meghasonlott ember a maga megigazulását a katolikus egyház szerint a szent lélek közreműködésével hajtja végre; a mire befolyanak a maga jó cselekedetei is s ezekhez tartoznak szerinte a böjt, a bucsujárás, szerzetesi fogadalmak is stb.

Prot. 23
A protestáns egyház tana szerint az embernek a jóra ereje nem lévén, a megigazulás egyedül a szent léleknek műve, az embernek nincs egyébre szüksége, hogy megigazuljon, csak hitre, mely hitnek azonban természetes következményei a jó cselekedetek.

Kath. 24
4-szer: A katolikus egyház azt tanítja, hogy a megigazult ember több jót is tehet, mint a mennyire kötelezve van s a jóknak ezen felesleges érdeméből az érdemetlenek is részesülhetnek haláluk után, a mi aztán a tisztító tűzben való kínjaikat megrövidíti.

25
A protestáns egyház tana szerint az ember az Isten parancsolatait sem tudja mind betölteni, nem-hogy annál több jót tegyen.

Fantas
Az első szerint a bűn vezeklés következtében, az utóbbi szerint a Krisztus érdemiért mindenkinek megbocsáttatik s a tisztító tüzről, valamint a felesleges érdemről szóló tan szentírás ellenes.

7 27
5-ször: A katolikus egyház hét sacramentumot tart, u. m. a keresztséget, urvacsorát, gyónást, bérmálást,

házasságot, utolsó kenetet, és paprendelést; a protestáns egyház ellenben csak kettőt: a keresztséget és urvacsorát, melyek közül ez utóbbit a katolikus egyház egy szin alatt, a protestáns egyház ellenben két szin alatt szolgáltatja ki; az első szerint elég, ha valaki ezekkel a sacramentumokkal él, ha nem is hisz azoknak erejében, az utóbbi szerint azonban csak a hívőkre nézve van kellő eredménye.

6-szor: A katolikusok szerint az egyház a megkereszteltek társulata, melynek feje a pápa, ki egyszersmind csalhatatlan s ezen az egyházon kívül nincs idvesség.

A protestánsok szerint az egyház a Krisztusban hívő kegyes lelkek vagy a szentek egyesülete, a kikhez a hitetlenek, ha szinte meg vannak is keresztelkedve, csak külsőleg tartoznak, az idvesség pedig nincs kizárólag egyik felekezeti egyházhhoz is kötve, mert abban része van az egyetemes anyaszentegyház minden tagjának.

7-szer: A katolikusoknál a papok egy külön rendet alkotnak s maguk közt is különböző rangfokozattal bírnak.

A protestánsok egy külön papi rendet nem ismernek s papjaik mindnyájan egyenlő szolgálói a Krisztusnak. Amazok áldozó papok, ezek az evangélium hirdetői. Amazoknak meg van tiltva a házasság, ezeknek nincs.

8-szor: A katholicismussal a ceremóniák elválhatatlanul össze vannak kötve s az isteni tiszteletnek kiegészítő részét teszik; nálok Mária, a szentek és ezeknek ereklyéi is az isteni tisztelet tárgyai lehetnek.

A protestantismus sem vet meg minden ceremóniát, de azokra nem fektet valami különös súlyt, tetszése szerint állítja meg és változtatja a hivek szükségéhez képest. Mária, a szentek s ezek ereklyéinek tiszteletét nem engedi meg, az istentisztelet tárgya csak az istenségben határozódik.

Mindezekből nyilván van, hogy a katholicismus bizonyos tekintetben visszaesés a zsidó és pogány vallás üres szertartásaiba, össze van vegyítve számos babonával s különös egyházi szervezete, a csalhatatlan pápával élén, a leg-hatalmasabb erődöt képezi az egyéni szabadsággal szemben.

Ellenben a protestantismus elvileg a szabadság és haladás képviselője. Itt nem az egyén van az egyházért, hanem az egyház az egyénért.

89. §. Az ágostai és helvéthitü vagy ev. ref. egyház.

A catholicismus tekintély-hitével szemben a protestantismus a lelkiismeret-szabadságot állítván és szabadságot adván az egyénnek a biblia vizsgálására, csakhamar bekövetkezett, a minthogy természetesen be is kellett hogy következzenek a véleménykülömbőség magában a protestáns egyház kebelében is. A vitapontot mindjárt kezdetben az urvacsora kérdése képezte, melyre nézve egyik reformátor, Luther, a szentírás szavaihoz betűszerinti értelemben ragaszkodván, megtartotta a katholikus egyház ide vonatkozó tantételét, a mennyiben ő is azt állította, hogy az urvacsorában jelen van Krisztus teste és vére, azzal a módosítással azonban, hogy ez nem az átváltozásnál fogva, hanem a Krisztusnak mindenütt jelenvalóságánál fogva történik. Zwingli ellenben, a másik reformátor, azt állította, hogy Jézusnak eme szavát: „ez az én testem“ és „ez az én vérem“ nem kell betűszerinti értelemben venni, s azok csak emlékeztető jegyek a Krisztus testére és vérére.

S tulajdonképpen e hitkülönbség képezi a választalat az ágostai és helvéthitü egyház hivei között. Ami különbség ezen kívül a két vallásfelekezet között van, azt a következőkben foglalhatjuk össze.

1-ször: Ámbár hogy mind a két egyház a katholikus egyházzal egyértelműleg Krisztusnak kettős termé-

szetet, t. i. istenit és emberit tulajdonít, mégis különböznek egymástól annyiban, hogy az ágostai hitüek szerint ez a két természet egymással közösségben van, azaz: az isteni természet az emberi természettel és megfordítva ez amazzal kölcsönösen kicserélik a magok tulajdonságaikat. Innen magyarázható ki az ágostai egyház urvacsorai tana is, mely szerint Jézus a maga isteni természetét, a mindenütt jelenvalóságot, az emberi természettel is közölvén, az ő testének is mindenütt s így az urvacsorában is jelen kell lenni. Ezzel szemben a helvéthitü egyház a Krisztus két természetének ezt a közösségét tagadja.

2-szor: Abban is egyetért mind a két egyház, hogy az első ember bünesete miatt az emberi természet annyira megromlott, hogy magától a jóra sem alkalmas s megigazulását nem önerején, vagy annak hozzájárulásával, hanem egyedül és kizárólag a szentlélek segítségével eszközölheti; de a míg az ágostai hitüek szerint ez az isteni erő különbség nélkül minden embernek, a ki azt használni akarja, segítségére áll, addig a helvéthitüek szerint csak azoknak adatik, a kiket Isten örök végzésénél fogva az üdvösségre előre kiválasztott s valamint mások hasztalan igyekeznek megtérni, mert az Isten örök végzésénél fogva kárhozatra kell hogy jussanak, úgy a kiválasztottak semmikép sem állhatnak ellent a szentlélek befolyásának s ezen alapuló üdvösségnek. Ezt a tant nevezik az előre való elrendelés vagy prädestinatio tanának, melyet Zwilingi utóda, Kalvin, hozott be a keresztény egyházba s a mely ellen magok a helvét hitüek is, részben legalább tiltakoztak s azt mindnyájan nem fogadták el.

3-szor: Az ágostai egyház a katolikus egyház példájára megtartotta a gyónás intézményét, azaz a bünök megvallását a papnak, csak a módra nézve külön-

bözik attól, mert az ágostai egyház nem kívánja az egyes bűnök megjelölését, azoknak egyenkénti felsorolását, mint a katolikus egyház s meglegszik azon kijelentéssel, hogy az ember magát bűnösnek érzi, a helvéthitü egyház ellenben a gyónás intézményét teljesen eltörölte, azaz nem kívánja senkitől, hogy a maga bűneit a papnak megmondja.

4-szer: Az ágostai egyház megtartotta az oltárt és képeket, a helvéthitü egyház ezeket is kiküszöbölte templomaiból.

Az ágostai és helvéthitü egyház már többször tett kísérletet az egyesülésre, de eddig még nem sikerült, sőt nem egyszer adták jelét egymás elleni ellenszenvöknek is. Pedig a különbség a két egyház között nem is nagyon jelentékeny, legalább nem számosak. E mellett a protestantismus, ha azt a maga igaz jelentőségében fogjuk fel, nem kívánja azt a szoros hitegységet, a mit a katolicismus. A hol az egyéni meggyőződés szabadsága el van ismerve, ott egy testület hitét egy rá mára vonni nem lehet. Ebben tévedett a protestantismus is, midőn kezdetben az urvacsora tana miatt a meghasonlást létrejönni engedte, később pedig éppen olyan állást foglalt el a haladni akarókkal szemben, mint a katolicismus a protestantismussal szemben. Minden kis hitkülönbséget maga is hibáztatott, azokat pedig, a melyeket nagyobbaknak gondolt, határozottan üldözőbe vette, elítélte, kirekesztette a maga kebeléből. Így születtek meg a protestáns egyház kebelében azok a számtalan felekezetek, melyek részint az ágostai, részint a helvéthitü egyházhoz állanak közelebb. Egy része azonban ezeknek a felekezeteknek a katolikus, ágostai és helvéthitü egyház által közösen vallott szentháromság tanát támadván meg, ez által bizonyos tekintetben egy új irányt jelölt ki a keresztény egyházban, melyet a protestantismus elve diadalra jutásának nevezhetünk; mert a szabad vizsgálódás jogát nemcsak elvileg ismerte el, hanem annak gyakorlati alkalmazására is tért nyitott. Ennek az iránynak képviselője az *unitarismus* is.

90. §. Az unitarismus.

A protestantismus által felállított szabad vizsgálódási jognál fogva, azon visszaélések megszüntetésére, melyek a ker. egyházba a szent irás vagy a szóhagyományok tanítása színe alatt becsusztak s ezzel kapcsolatban a keresztény tan kitisztázására, az unitarismus jelentékeny szolgálatot tett. Az unitarismus már csak azon körülménynél fogva is, hogy a negyedik évszáz óta uralkodóvá lett sentháromság tanával szemben az Isten lényi és személyi egysége mellett kitartással küzdött s e hitelv alapján egy vallásfelekezetet birt alapítani, méltán figyelmet érdemel.

Az unitarismusnak e szerint megkülönböztető bélyegvonása az Isten lényi és személyi egysége, a miből kifolyólag az unitárius egyház sem a Krisztust, sem a szentlelket nem tartja egyenlőnek az Istennel, még kevésbé tartja ezt a hármát egynek. E mellett tagadja a többi ker. felekezetek által tanított eredendő bűnt; bűneinkért a Krisztusnak halála általi elégtételét, a sacramentumoknak, mint Isten különös kegyelmi eszközeinek titkos hatását s habár a szent irást az unitárius egyház is Istentől ihletett könyvnek tekinti, abból csak azt fogadja el a keresztény vallás tanításául, a mi Jézus beszédeinek szellemével s egyszersmind a józan észszel is megegyezik.

Általában az unitárius egyház hitelveit a következőkben foglalhatjuk össze:

1-ször: Hiszszük, hogy van egy Isten, a ki örök s egyetlenegy, lényében úgy, mint személyében. Ő a legtökéletesebb lélek, főoka, szerzője és ura a mindenségnek, melyet ő teremtett, ő tart fenn és ő igazgat a legbölcsebb czélok szerint; az emberiségnek pedig szerető, gondviselő Atyja, kinek mindnyájan egyenlő gyermekei, s így egymásnak testvérei vagyunk. Ez az

As-2-
 Isteni
 Személy
 Egység

F

egy Isten egyedül lehet az emberi lélek imádásának tárgya, egyedül benne helyeztetjük a mi bizodalmonkat, mint az igazság, szeretet, jóság és szentség kútfejében, kit éppen ezen tulajdonai, emberileg szólva, az ő erkölcsi jelleme tesz imádandóvá.

2-szor: Hiszünk a Jézus Krisztus isteni küldetésében s bár őt is valóságos embernek tartjuk, hiszszük, hogy az Isten akaratát ő jelentette ki az emberiségnek a legtisztábban, a ki jelleme tisztaságánál, tanításainak égies és egyetemes voltánál, nemes példájánál, dicső halálánál s diadalmas (feltámadásánál) fogva felette áll minden előtte és utánna élt embernél. Ő ugyszólván, tökéletes ember; azon isteni erőnél, a szent léleknél fogva, mely neki mértékfelett adatott, az Isten egyszülött és tulajdon fia, kinek példája követésében van biztosítva az ember üdve és boldogsága.

3-szor: Hiszszük, hogy a szent lélek azon isteni erő, mely minket minden igazságra vezérel s hathatóságával ujonnan születünk. Az onban szükség, hogy az igazságot, ha megakarjuk találni, mi is folytonosan keressük, mert a szent lélek nem kívülről ható, hanem mi bennünk működő szent szikra, mely saját igyekezetünktől és akaratunktól vet lobbot s fejlődik égi lánggá.

4-szer: Hiszszük, hogy az ember teljes ártatlanságban, azonban a jóra és a rosszra egyiránt alkalmas természetel születik, és éppen mivel szabad akarattal bír, ő maga szerzi meg magának az erény koszoruját vagy a bűn sötét gyászruháját. Ha idvezülni akar, neki magának kell jó cselekedetekkel ékeskednie s ha bűnt követett el, neki magának kell elhordozni érette a büntetést. Mindkét esetben bizalommal tekintvén az Istenre, ki, midőn egyfelől a jóra a maga segedelmét adja, másfelől a bűnösnek is megbocsát, ha ez bűneit igazán megbánja; továbbá a mi hitünk

fejedelmére, Jézus Krisztusra, ki a jóra és a büntől való megszabadulásra mindnyájunknak példát hagyott hátra, melynek megtartásában és követésében áll keresztény voltunk.

5. ször: Hiszszük, hogy a Jézus által hirdetett Isten országának alapja a keresztény anyaszentegyházban van letéve. Ennek az anyaszentegyháznak, mely egy és közönséges, feje az Ur Jézus, kinek egyenlő szolgálói mind azok, kik a gyülekezetekben az ő evangéliumát hirdetik s a kik csak elhivatásukra nézve különböznek másoktól, mert szoros értelemben véve mindenki a maga papja tartozik lenni. Hiszszük, sőt tapasztaljuk, hogy az evangéliumra s általában a szent írásra nézve, melyet Istentől ihletett, de csak emberektől írt könyvnek tartunk, az emberek különböző felfogással bírhatnak, azt a nekik adott szabad vizsgálódási jognál fogva különbözőleg magyarázhatják, minélfogva különböző vallástársulatokat is formálhatnak és tényleg formálnak is; de ez magát a keresztény anyaszentegyházat nem osztja meg, ha az evangélium legfőbb törvényét, a szeretetet minden ember egyformán tiszteletben tartja s magát ahoz alkalmazza, a mi egyszersmind legbiztosabb záloga az Isten országa eljövételének.

6. ször: Hiszszük, hogy az embernek szüksége van külső szertartásokra is, melyek által kegyességét ápolja, fokozza s vallásos érzületének ezekben is kifejezést adjon; azonban a szertartásoknak magokban véve semmi fontosságot nem tulajdonítunk, ha hiányzik belőlük az éltető lélek, a nemes törekvés, a valódi buzgóság, az a kegyes és istenes élet, mely mindig és mindenütt jó cselekedetekben nyilvánul. Továbbá azzal tartunk, hogy a szertartások számát ok nélkül nem kell szaporítani, mert így könnyen azok veszik igénybe az ember minden figyelmét,

Vendégség az urvacsora
egy közös veszőre,
VOLT, Bányai, mártír,
Kenyér, por,
I. Ker. M. agyze

— 136 —

melynek a szertartások mellett is mindig magasabb és szentebb dolgokra kell irányulva lenni. Különösen a keresztséget és urvacsorát mi is tiszteletben tartjuk s bár azoknak semmi titkos erőt nem tulajdonítunk, örömet gyakorlunk, részint mint a ker. egyházba való külső beavattatás szertartását, részint mint az Ur Jézus halálára emlékeztető szent vendégséget.

7-szer: Hiszszük a lélek halhatatlanságát, a szellem öröklétét, hiszszük a jövő életet, melyben a jók jutalmat, a gonoszok büntetést nyernek, s e hitünkhöz kívánjuk alkalmaztatni egész életünket, mely csak akkor felel meg a maga rendeltetésének, ha általa Isten dicsőíttetik itt és az örök életben.

Ezek az unitárius egyház hitrendszerének sarkalatosabb elvei, melyeknek nem szavaiban, hanem szellemében kell az egyesítő kapcsolatot keresni; mert a szavakra nézve minden ember különbözőleg fejezheti ki magát; de azt a szellemet, mely az előadott elveken előmlik, bizonyára az unitárius egyház minden tagja a magáénak ismeri.

Ezekből az elvekből nyilván van az is, hogy miben különbözik az unitárius egyház hitrendszere más keresztény felekezetek hitrendszerétől. Mi nem állítjuk, hogy immár a teljes igazság birtokában volnánk, vagy hogy az idvesség kizárólag a mi egyházunkhoz volna kötve; de azt bátran állítjuk, hogy nálunknál buzgóbb lélekkel az igazságot senki sem keresi, idvességét inkább senki sem óhajtja s hogy az unitarizmus még csak most kezdette meg hódítását a sziveken.

Z Á R S Z Ó.

A vallásból mindent megtanult az, a ki megtanulta szeretni az Istent és szeretni embertársait; a ki megismerte rendeltetését s ebből folyó kötelességeit s azoknak minden erejéből megfelelni igyekszik. Ebben kívánjuk mi is jelét adni vallásosságunknak teljes életünkben, kérve a mi Istenünket, hogy áldja és szentelje meg ebbeli igyekezetünket. Ugy legyen.

(V é g e.)

TARTALOM.

	Lap
ELŐSZÓ	3
BEVEZETÉS.	
<i>Első fejezet. A vallásról általában.</i>	
1. §. A vallás meghatározása	5
2. §. A vallás szükségessége	6
3. §. A vallás alapja	7
4. §. A vallásos meggyőződés vagy a hit	8
5. §. A vallások különfélesége	9
6. §. A vallások felosztása	11
<i>Második fejezet. A kijelentésről.</i>	
7. §. A kijelentés fogalma	12
8. §. A kijelentés módjai	13
9. §. A Krisztus által történt kijelentés	15
10. §. A kijelentés folytonossága	16
<i>Harmadik fejezet. A szentírásról</i>	
11. §. A szentírás foglalatja	17
12. §. A szentírás felosztása	19
13. §. Az ó testamentum	19
14. §. Az új testamentum	25
15. §. A szentírás célja	26
16. §. A szentírás becse	27
17. §. A szentírás használása	29
18. §. A szentírás alapgondolata	30
ELSŐ RÉSZ. Isten országának Uráról: az Istenről.	
<i>Első fejezet. Az Isten lételéről.</i>	
19. §. Az Isten létezik.	31
20. §. Az Isten lételének bizonyítékai	32
21. §. Az Isten lételének bém bizonyítása a világ szemléletéből	33
22. §. Az Isten lételének bém bizonyítása a világban levő rend és célosság szemléletéből	33
23. §. Az Isten lételének bém bizonyítása a lények különböző nemeinek szemléletéből	34

	Lap
24. §. Az Isten lételének bÉbizonyítása a keblünkben levő erkölcsi érzés szemléletéből	34
25. §. Az Isten lételének bÉbizonyítása a történelemből	35
<i>Második fejezet. Az Isten lényéről.</i>	
26. §. Az Isten lényének meghatározása	36
27. §. Az Isten lélek	37
28. §. Az Isten szeretet	38
29. §. Az Isten egysége	39
<i>Harmadik fejezet. Az Isten tulajdonságairól.</i>	
30. §. Megfogás az Isten tulajdonságairól	41
31. §. Istennek lételére tartozó tulajdonságai	42
32. §. Istennek értelmi tulajdonságai	43
33. §. Istennek az akaratra vonatkozó tulajdonságai	44
34. §. Istennek az érzésre vonatkozó tulajdonságai	45
<i>Negyedik fejezet. Az Isten munkáiról.</i>	
35. §. Az Isten munkáiról általában	46
36. §. Isten a világ teremtője	47
37. §. Isten a világ fenntartója	48
38. §. Isten a világ igazgatója	49
39. §. A világon található roszak szintén az isteni gondviselés eszközei	51
40. §. Isten a világ törvényadója	52
41. §. A tiz parancsolat	53
42. §. A szeretet törvénye	54
43. §. Visszapillantás az első részre	55
MÁSODIK RÉSZ. Isten országának polgáráról: az emberről.	
<i>Első fejezet. Az ember méltóságáról</i>	
44. §. Az ember a teremtés koronája	57
45. §. Az ember az Isten képmása	58
46. §. Az ember rendeltetése	60
<i>Második fejezet. Az ember gyarlóságáról.</i>	
47. §. A roszra való hajlandóság	61
48. §. A bűn fogalma	62
49. §. A bűn különféle nemei	62
50. §. A bűn általánossága	63
51. §. A bűn következései	64
52. §. A büntől való szabadulás	65
53. §. Visszapillantás a második részre	66
HARMADIK RÉSZ. Isten országának alapítójáról: a Krisztusról.	
<i>Első fejezet. Az előkészület</i>	
54. §. A pátriárkák	68
55. §. Mózes és a törvény	69
56. §. A királyság	71
57. §. A próféták	72

	Lap
58. §. A messiási jövendölések	74
59. §. A zsidó vallás állása a Jézus korában	75
60. §. Keresztelő János	77
61. §. A pogány vallás állapota	78

Második fejezet. Az idő teljessége.

62. §. Jézus születése, nevedése s általában életének főbb mozzanatai	79
63. §. Jézus a legmagasabb erkölcsi példánykép	84
64. §. Jézus nevei	85
65. §. Jézus megváltói műve	87
66. §. Jézus tanításának alapelvei	89
67. §. Az Isten országa	90
68. §. A hegyi prédikáció	91
69. §. Jézus hasonlatai vagy példabeszédei a menyországról	95
70. §. Visszapillantás a harmadik részre	97

NEGYEDIK RÉSZ. Isten országának megvalósulásáról: az egyházzól.

Első fejezet. A szent lélekről, mint az egyházat fenntartó erőről.

71. §. A szentlélek meghatározása	100
72. §. A szentlélek kitöltetése a tanítványokra	101
73. §. A szentlélek munkásságának feltételei	102
74. §. A szentlélek munkásságának eredményei	104

Második fejezet. Az egyházzól magáról s az abban gyakorolni szokott szertartásokról.

75. §. Az egyház meghatározása	105
76. §. Az egyházban gyakorolni szokott szertartások	107
77. §. Az imádság	108
78. §. Az igehirdetés	109
79. §. A keresztelés	112
80. §. Az urvacsora	115

Harmadik fejezet. Az egyház diadaláról vagy a jövő életéről.

81. §. Az örökélet hite	119
82. §. A halál az örökélet világánál	120
83. §. Az ítélet	121
84. §. Az ítéletet követő jutalom és büntetés	121
85. §. Visszapillantás a negyedik részre	122

FÜGGELÉK. Az egyházban kifejtett különböző irányokról s ezeket képviselő vallásfelekezetekekről.

86. §. Péter és Pál apostol nézetkülönbsége	124
87. §. A nyugoti és keleti egyház	125
88. §. A katholicismus és protestantismus	127
89. §. Az ágostai és helvéthitü v. ev. ref. egyház	130
90. §. Az unitarismus	133

ZÁRSZÓ